

OBSAH

ÚVOD

KAPITOLA I: PŘEDMĚT FILOSOFIE

- 1. Filosofie jako základ světového názoru a metodologie poznání** 9
Světový názor a jeho životní smysl. Filosofie a její základní otázka. Materialismus a idealismus. Gnoseologické kořeny idealismu. Spojení idealismu s náboženstvím. Filosofie jako metodologie poznání. Dialektika a metafyzika
- 2. Marxistická filosofie — dialektický a historický materialismus** 20
Pojem dialektického a historického materialismu. Stranickost filosofie

KAPITOLA II: DĚJINY FILOSOFIE

- 1. Filosofické názory starověku** 24
Naivní materialismus a živelná dialektika. Herakleitos z Efesu. Starověký atomismus. Demokritos, Epikuros, Lucretius. Platónův idealismus a dialektika. Aristoteles
- 2. Filosofie ve středověku** 31
- 3. Období renesance a filosofie v novověku** 33
Charakteristika světového názoru rodící se buržoazie. Charakteristické rysy mechanistického materialismu. F. Bacon. T. Hobbes. R. Descartes (1596—1650). B. Spinoza. J. Locke. Subjektivní idealismus Berkeleyův a Humův. W. G. Leibniz. Francouzský materialismus 18. století. Ruský materialismus 18. století
- 4. Klasický německý idealismus a materialismus L. Feuerbacha** 42
I. Kant (1724—1804). Filosofické názory Hegelovy (1770—1831). Materialismus Feuerbachův (1804—1872)
- 5. Filosofické názory ruských revolučních demokratů 19. století** 46
- 6. Vznik a vývoj marxistické filosofie** 49
Podstata revolučního převratu, který způsobil marxismus ve filosofii. Tvůrčí povaha marxistické filosofie. Leninská etapa ve vývoji marxistické filosofie
- 7. Soudobá buržoazní filosofie** 57
Krise buržoazní filosofie. Novotomismus. Existencialismus. Novopozitivismus. Pragmatismus

ČÁST I. Dialektický materialismus

KAPITOLA III: HMOTA A VĚDOMÍ

- 1. Obecně o hmotě jako výchozí filosofické kategorii** 71
Dějiny názorů na hmotu. Pád mechanicismu. Dialekticko-materialistické pojetí hmoty. Materiální jednota světa
- 2. Pohyb hmoty. Její strukturnost a zachování** 80
Pojem pohybu. Jednota hmoty a pohybu. Strukturnost hmoty. Hierarchie forem pohybu. Neredukovatelnost jedněch forem pohybu na druhé. Zachování hmoty
- 3. Prostor a čas** 89
Pojem prostoru a času. Jednota hmoty, pohybu, prostoru a času. Konečnost a nekonečnost
- 4. Vědomí jako funkce lidského mozku a odraz skutečnosti** 97
Pojem vědomí. Člověk jako subjekt vědomí a jeho sociální podstata. Lidský mozek — orgán vědomí. Fyziologické mechanismy vědomí. Vědomí — odraz skutečnosti. Problém ideálna. Sebeuvědomění
- 5. Tvůrčí aktivita vědomí** 105
Kladení cílů. Konstruktivní a tvůrčí podstata vědomí
- 6. Vědomí a jazyk** 107
Komunikativní funkce jazyka. Jazyk — materiální forma myšlenkové činnosti. Znakové soustavy. Přirozené a umělé jazyky
- 7. Vědomí a kybernetika** 111
Podobnost, model, izomorfismus, informace, signál, obraz a znak. Modelování psychické činnosti mozku
- 8. Původ vědomí** 117
Odraz jako obecná vlastnost hmoty. Dráždivost — vlastnost živého. Psychika zvířat. Utváření vědomí. Rozum v kosmu

KAPITOLA IV: KATEGORIE A ZÁKONY DIALEKTIKY

- 1. Objektivní a subjektivní dialektika** 130
Jednota myšlení a bytí. Kategorie jako stupně a formy poznání světa. Vzájemná souvislost kategorií. Zákony dialektiky. Vzájemný vztah kategorií a zákonů dialektiky
- 2. Vzájemný přechod kvantitativních změn v kvalitativní** 135
Předmět, vlastnost a vztahy. Kvantita. Míra. Vzájemné působení. Vývoj. Kvalitativní změna — skok ve vývoji. Dialektika přetržitého a nepřetržitého. Formy přechodu od staré kvality k nové. Přechod kvantitativních změn v kvalitativní jako zákon poznání

3. Dialektický rozpor. Jednota a boj protikladů	146
<i>Totožnost, rozdíl a protiklad. Jednota protikladů a rozpor. Rozpor — zdroj vývoje. Rozmanitost forem dialektických rozporů. Dialektický rozpor jako zákon poznání</i>	
4. Negace negace	155
<i>Negace negace jako nutný moment vývoje. Posloupnost ve vývoji. Dialektický vztah k tradici. Vzestupný spirálovitý charakter vývoje. Rostoucí tempo vývoje. Metodologický význam zákona negace negace</i>	
5. Jedinečné a obecné	161
<i>Pojem jedinečného, obecného a zvláštního. Dialektika jedinečného a obecného. Metodologický význam dialektiky jedinečného a obecného</i>	
6. Příčina a účinek	164
<i>Pojem příčinnosti. Příčinná a funkční závislost. Úplná a specifická příčina. Příčina a podmínky. Vzájemné působení příčiny a účinku. Dialektický a mechanický determinismus. Příčinnost a účelnost</i>	
7. Zákonitost, nutnost a nahodilost	170
<i>Pojem zákona. Nutné a nahodilé. Dialektika nutného a nahodilého. O dynamických a statických zákonitostech</i>	
8. Možnost a skutečnost	175
<i>Pojem možnosti a skutečnosti. Formální a reálná možnost. Podmínky přeměny možnosti ve skutečnost</i>	
9. Obsah a forma, funkce a struktura	177
<i>Pojem obsahu a formy, funkce a struktury. Vzájemné působení mezi formou a obsahem, strukturou a funkcí</i>	
10. Část a celek, systém	180
<i>Pojem části, celku a systému. Metodologický význam kategorií části a celku</i>	
11. Vnější a vnitřní	183
<i>Pojem vnějšího a vnitřního. Dialektika vnitřního a vnějšího</i>	
12. Podstata a jev	184
<i>Pojem podstaty a jevu. Vzájemný vztah mezi podstatou a jevem. Zdáni</i>	

KAPITOLA V: DIALEKTIKA PROCESU POZNÁNÍ

- 1. Obecný pojem vědeckého poznání** 187
Neudržitelnost agnosticizmu. O bezmezné možnosti poznání
- 2. Společenská praxe — základ vědeckého poznání** 189
Pojem praxe. O vnitřní logice vývoje teorie. Ideální hybné síly poznání
- 3. Poznání jako proces správného odrážení skutečnosti** 193
Pojem pravdy. Objektivnost pravdy. Pravda jako proces. Relativnost pravdy. Princip souhlasu. Absolutnost pravdy. Konkrétnost pravdy. Relativismus a konvencionalismus. Dogmatismus. Kritérium pravdy
- 4. Stupně a formy vědeckého poznání. Empirické poznání a teoretické myšlení** 202
Jednota empirického a teoretického poznání. Smyslové formy poznání. Vědecký fakt. Pozorování a experiment. Technické prostředky poznání. Teoretické myšlení. Základní formy myšlení. Popis, vysvětlení a předvídání
- 5. Metody a způsoby vědeckého zkoumání** 211
Pojem metodologie a metody. Konkrétní vědecké a filosofické metody. Srovnání. Analýza a syntéza. Abstrahování, idealizace a zobecnění. Abstraktní a konkrétní. Analogie. Modelování. Formalizace. Historické a logické. Indukce a dedukce
- 6. Vědecký objev a důkaz** 221
Problém vědeckého objevu. Objev jako vyřešení rozporů. Role tvůrčí představivosti ve vědeckém objevu. Intuice. Důkaz

KAPITOLA VI: DIALEKTICKÝ MATERIALISMUS — SVĚTONÁZOROVÝ A METODOLOGICKÝ ZÁKLAD MODERNÍ VĚDY

- 1. Filosofie a konkrétní vědy v historickém vývoji** 228
Jednota filosofie a konkrétních věd. Metodologická role materialismu. Dialektika jako všeobecná metodologie vědeckého poznání
- 2. Filosofické otázky moderní vědy** 234
Základní tendence ve vývoji moderního vědeckého poznání. Matematizace moderní vědy. Klasifikace věd, jejich diferenciacce a integrace. Vzájemné působení věd. Filosofická kultura — nezbytná podmínka vědecké tvorby

ČÁST II. Historický materialismus

KAPITOLA VII: HISTORICKÝ MATERIALISMUS — FILOSOFICKÁ VĚDA O VÝVOJI SPOLEČNOSTI

- 1. Předmět historického materialismu** 247
- 2. Vznik historického materialismu** 249
Zrod historického vědomí. Dějiny předmarxovského sociologického myšlení. Idealistická a metafyzická povaha předmarxovské sociologie. Podstata revolučního převratu v názorech na společnost
- 3. Historický materialismus — obecná teorie a metoda poznání a přeměny společnosti** 260
Jednota dialektického a historického materialismu. O specifickosti poznání společenských jevů. Historický materialismus a konkrétní sociální výzkumy. Historický materialismus jako metodologie společenských věd. Metody konkrétních sociálních výzkumů
- 4. Soudobá buržoazní sociologie** 270
Charakteristické rysy soudobé buržoazní sociologie. Základní směry soudobé buržoazní sociologie

KAPITOLA VIII: PŘÍRODA A SPOLEČNOST

- 1. Vzájemné působení přírody a společnosti** 276
Pojem společnosti. Jednota přírody a společnosti. Vliv společnosti na okolní přírodu. Vliv přírody na vývoj společnosti. Problém obyvatelstva
- 2. Materiální výroba** 284
Výroba a potřeby. Výrobní síly společnosti. Věda a technický pokrok. Člověk a technika. Výrobní vztahy. Vzájemné působení výrobních sil a výrobních vztahů
- 3. Základna a nadstavba společnosti** 292
Určující role základny ve vztahu k nadstavbě. Relativní samostatnost a aktivní úloha nadstavby
- 4. Společenská formace** 295
Pojem společenské formace a jeho metodologický význam. Vznik společnosti. Prvobytně pospolná formace. Otrokářská formace. Feudální formace. Kapitalistická formace. Komunistická formace

KAPITOLA IX: ZÁKONITOST HISTORICKÉHO PROCESU

- 1. Pojem historické zákonitosti** 310
Obecné a jedinečné v dějinách. Společné a rozdílné v zákonech společnosti a přírody. Obecné a specifické zákony společnosti

2. Zákonitost vývoje společnosti a vědomá činnost lidí	314
<i>Objektivní a subjektivní v dějinách. Fatalismus a voluntarismus. Nahodilost, nutnost a svoboda. Živelné a uvědomělé v dějinách. Růst uvědomělosti v průběhu historického procesu</i>	

KAPITOLA X: LID A OSOBNOST

1. Lid — tvůrce dějin	322
<i>Pojem lidu. Úloha lidu ve vývoji společnosti. Rostoucí aktivita mas v historickém vývoji</i>	
2. O úloze osobnosti v dějinách	328
<i>Osobnost a společnost. Speciální úloha vynikající osobnosti</i>	

KAPITOLA XI: TŘÍDY, TŘÍDNÍ BOJ A SOCIÁLNÍ REVOLUCE

1. Podstata a vznik tříd	335
<i>Pojem společenské třídy</i>	
2. Třídní struktura společnosti	337
<i>Základní a vedlejší třídy. Třídy a stavy. Třídy buržoazní společnosti. Inteligence. Společenské třídy a politické strany. Komunistická strana — strana nového typu</i>	
3. Třídní boj jako hybná síla vývoje antagonistických formací	343
<i>Zákonitý charakter třídního boje. Historické poslání dělnické třídy. Základní formy třídního boje proletariátu. Třídní boj v současné kapitalistické společnosti</i>	
4. Sociální revoluce	350
<i>Zákonitý charakter sociální revoluce. Právo lidu na revoluci. Objektivní a subjektivní faktory v dějinách. Revoluční situace. Charakter a hybné síly revoluce. Socialistická revoluce. Leninská teorie socialistické revoluce. Socialistická revoluce a národně osvobodenecké hnutí</i>	
5. Třídy a komunismus	359
<i>Vítězství socialismu a likvidace vykořisťovatelských tříd. Cesty a podmínky úplného odstranění tříd</i>	

KAPITOLA XII: POLITICKÁ ORGANIZACE SPOLEČNOSTI

1. Stát, právo a politika	362
<i>Pojem státu. Historické typy a formy státu. Politický režim. Stát a právo. Stát a politika. Politika a válka. Mír a mírová koexistence</i>	
2. Socialistický stát	372
<i>Historické poslání státu diktatury proletariátu. Odumírání státu a přechod ke společenské samosprávě</i>	

KAPITOLA XIII: HISTORICKÉ FORMY
SPOLEČENSTVÍ LIDÍ

- 1. Prvobytně lidské stádo, rod, kmen, národnost, národ** 376
Prvobytně stádo, rodová a kmenová pospolitosť. Národnost a národ. Nacionalismus a internacionalismus. Socialistické národy. Národ a rasa

- 2. Způsob života, manželství a rodina** 380
Způsob života. Manželství a rodina

KAPITOLA XIV: DUCHOVNÍ SFÉRA ŽIVOTA
SPOLEČNOSTI

- 1. Duchovní kultura** 385
Pojem kultury. Duchovní kultura a společenské vědomí. Relativní samostatnost a aktivní úloha idejí ve vývoji společnosti. Osobní a společenské vědomí

- 2. Společenská psychologie a ideologie** 392
Pojem společenské psychologie. Ideologie. Boj dvou ideologií v současných podmínkách

- 3. Politická forma vědomí** 395
Pojem politické formy vědomí. Socialistická politická ideologie

- 4. Právní vědomí** 398
Pojem právního vědomí. Socialistické právní vědomí

- 5. Mravní forma vědomí** 401
Pojem mravnosti. Historický a třídní charakter mravních norem. Komunistická mravnost. Komunistická výchova

- 6. Estetická forma vědomí** 407
Pojem estetického. Podstata umění a jeho úloha v životě společnosti. Socialistické umění a jeho úloha ve výstavbě komunismu

- 7. Náboženská forma vědomí** 413
Pojem náboženství. Náboženské přežitky za socialismu. Cesty překonávání náboženských přežitků

- 8. Vědecká forma vědomí** 417
Pojem vědy. Věda a společenský život

KAPITOLA XV: HISTORICKÝ POKROK

- 1. Pojem historického pokroku** 421
Dějiny teorií společenského pokroku. Objektivní kritérium historického pokroku

- 2. Typy historického pokroku** 427
Historický pokrok ve vykořisťovatelských společnostech. Pokrok za socialismu